

SKŁAD KANONU PISMA ŚWIĘTEGO

Obecnie skupimy się nad wyliczeniem ksiąg biblijnych według definitywnego ustalenia kanonu, które dokonano na Soborze Trydenckim.

Kościół pierwotny przejął od wspólnoty żydowskiej szerszy kanon i posługiwał się początkowo jednakowo zarówno księgami, które istniały w wersji hebrajskiej, jak i tymi, które istniały w języku greckim. W Kościele grecka wersja całego Starego Testamentu była powszechnie używana, gdyż Kościół otwarł się na żydowską diasporę i na pogan, którzy powszechnie używali języka greckiego.

Przyjęto zatem w Kościele księgi, które wymienimy w kolejności kanonu podanego na Soborze Trydenckim. Spis ten rozpoczyna Pięć Ksiąg Mojżesza. Żydzi nazywali to Torą czyli Prawem, tradycja przypisywała powstanie tej całości Mojżeszowi. Dziś zachowujemy to określenie, ale wiemy, że Mojżesz był jedynie Wielkim Inspiratorem dzieła, które rozpoczął od spisania Dziesięciu Słów na kamiennych tablicach i przekazania pouczeń w postaci ułożonych przez siebie pieśni, które zapisywał w ludzkiej pamięci. Idee rzucone przez Mojżesza rozwijały się przez długie stulecia, aż zostały zebrane w potężne dzieło, podzielone następnie na pięć części ze względów przede wszystkim praktycznych. Mamy zatem:

Pięcioksiąg Mojżesza, składający się z następujących ksiąg:

1. *Księga Rodzaju (Genesis);*
2. *Księga Wyjścia (Exodus);*
3. *Księga Kapłańska (Leviticus);*
4. *Księga Liczb (Numeri);*
5. *Księga Powtórzonego Prawa (Deuteronomium).*

Te pięć ksiąg zaliczamy do ksiąg historycznych Starego Testamentu, ksiąg, które przedstawiają religijną interpretację dziejów od stworzenia świata, przez prehistorię biblijną, dzieje patriarchów, wyjście z niewoli egipskiej i wędrówkę Izraelitów do ziemi Kanaan. Te dzieje zawarte są w Pięcioksięgu. Dalsze dzieje narodu wybranego znajdujemy w kolejnych księgach historycznych:

6. *Księga Jozuego;*
7. *Księga Sędziów;*
8. *Księga Rut;*
9. *Pierwsza Księga Samuela;*
10. *Druga Księga Samuela;*
11. *Pierwsza Księga Królewska;*
12. *Druga Księga Królewska.*

Te Księgi obejmują okres od wejścia Izraelitów do Ziemi Obiecanej do niewoli babilońskiej. Oprócz Księgi Rut, która jest nowelą historyczną, a umieszczona została w tym miejscu ze względu na chronologię opisywanej w niej akcji, sześć ksiąg zaliczamy do tak zwanego nurtu deuteronomistycznego. Był to nurt reformatorski, w ramach którego zredagowano ostatecznie tradycje stanowiące treść dziejów w określonym wyżej przedziale czasowym.

Kolejnymi księgami historycznymi są:

13. *Pierwsza Księga Kronik;*
14. *Druga Księga Kronik;*
15. *Księga Ezdrasza;*
16. *Księga Nehemiasza.*

Po tych księgach, z których dwie pierwsze są powtórzeniem dziejów od początku do niewoli babilońskiej, a dwie następne mówią o dziejach odbudowy materialnej i duchowej po powrocie z niewoli babilońskiej, Sobór wymienia jeszcze kolejne księgi, które zaliczamy do ksiąg historycznych

Starego Testamentu, a które pod względem literackim są, podobnie jak Księga Rut, nowelami historycznymi:

17. *Księga Tobiasza*;
18. *Księga Judyty*;
19. *Księga Estery*.

Do ksiąg historycznych zaliczamy jeszcze dwie księgi, które dekret Soboru Trydenckiego wymienia na końcu Starego Testamentu, ale umieścimy je w tym miejscu, aby zebrać wszystkie księgi, jakie uznajemy za historyczną część Starego Testamentu. Część ta w sumie zawiera dwadzieścia jeden ksiąg, a ostatnimi z nich są:

20. *Pierwsza Księga Machabejska*;
21. *Druga Księga Machabejska*.

Księgi te opisują dzieje prześladowań i walk w pierwszej połowie drugiego wieku przed Chrystusem.

Po dziewiętnastu księgach historycznych Kanon Soboru Trydenckiego wymienia tak zwane księgi mądrościowe. Nazwa odpowiada ich treści, są to bowiem pouczenia przede wszystkim o sposobie właściwego postępowania wobec Boga (modlitwa) oraz siebie, drugich ludzi i otaczającego świata. W hebrajskim rozumieniu umiejętność dobrego moralnie postępowania jest mądrością, zatem księgi te uczą mądrości i stąd się bierze ich określenie. Sobór wylicza siedem ksiąg, których nie określa jako mądrościowe, ale to określenie powszechnie jest stosowane w odniesieniu do wymienionych w dekrete kolejnych pozycji:

22. *Księga Joba*
23. *Księga Psalmów*;
24. *Księga Przysłów*;
25. *Księga Koheleta (Ekklezjastesa)*;
26. *Księga Pieśni nad pieśniami*;
27. *Księga Mądrości*;
28. *Księga Syracha (Ekklezjastyka)*.

Po księgach mądrościowych Starego Testamentu Sobór Trydencki, który dogmatycznie zdefiniował zawartość spisanego słowa Bożego, wylicza księgi prorockie. W trójpodziale ksiąg świętych Izraela występowały także pisma prorockie, obok Tory i tak zwanych Pism. Zestaw jednak żydowski nie pokrywa się z tym, który przyjmujemy w kanonie katolickim. Przede wszystkim Żydzi zaliczają do ksiąg prorockich cały nurt deuteronomistyczny, a więc księgi od Księgi Jozuego do Królewskich. Księgi te nazywają się prorokami wcześniejszymi w odróżnieniu od proroków późniejszych, zasadniczo pokrywających się z zestawem ksiąg prorockich w kanonie trydenckim.

Prorocy byli ludźmi powołanymi przez Boga, aby przede wszystkim interpretowali znaki czasu, czyli odczytywali myśl Bożą realizującą się w historii i poprzez historię. Najczęściej musieli oni piętnować błędne postępowanie zarówno ludu, jak i jego przywódców, które groziło nadejściem kary Bożej, równocześnie wskazywali na konieczność nawrócenia i podawali konkretne zadania, jakie należało wypełnić. Byli zatem nauczycielami narodu wybranego w dziedzinie moralnej i przez ich działalność kształtowały się ludzkie sumienia.

W szczególnie trudnych momentach dziejów, kiedy oprócz nagany za grzechy trzeba było także ukazać jakieś perspektywy na przyszłość, bo w przeciwnym razie nie byłoby motywów skłaniających do poprawy, prorocy zapowiadali także tę przyszłość. Wbrew jednak powszechnemu przekonaniu zapowiadanie przyszłości nie było pierwszym, ale jedynie dodatkowym zadaniem proroków.

Zapowiedzi najczęściej dotyczyły wydarzeń na dwu płaszczyznach czasowych, jednej bliskiej, a drugiej odnoszącej się do czasów ostatecznych. Na podstawie tych zapowiedzi Żydzi przede wszystkim oczekiwali czasów zapanowania dobra i pokoju. Początkowo swoje oczekiwania wiązali z konkretnymi osobami historycznymi, zwłaszcza z królami, którzy podejmowali wysiłek zreformowania religii i jej odrodzenia. Takimi królami byli na przykład Ezechiasz i Jozjasz. Wspaniała przyszłość nie została jednak przez nich zrealizowana, dlatego potem te same nadzieje

wiązано z przywódcami politycznymi i religijnymi, którzy organizowali życie narodu po powrocie z niewoli babilońskiej. Kiedy okazało się, że ci konkretni ludzie nie wprowadzili narodu w szczęśliwy okres, zapowiadany przez proroków, jeszcze na początku drugiego wieku przed Chrystusem nadzieje wiązano z całym Izraelem, który miałby dokonać swego definitywnego wyzwolenia.

Dopiero wydarzenia historyczne w połowie drugiego wieku doprowadziły do wytworzenia na podstawie prorockich zapowiedzi obrazu indywidualnego Mesjasza, który będzie potomkiem Dawida i dokona w przyszłości wyzwolenia narodu. W konkretnej sytuacji myślano przede wszystkim o wyzwoleniu politycznym. Myśl Boża, zawarta w słowach prorockich zapowiedzi, okazała się jednak o wiele bogatsza, ale jej zrozumienie dokonało się dopiero w refleksji nad faktem zmartwychwstania Jezusa z Nazaretu, który okazał się prawdziwym Mesjaszem. Ta refleksja dokonała się we wspólnocie uczniów Jezusa na podstawie słów Zmartwychwstałego (wspomina je przede wszystkim św. Łukasz w opowiadaniu o uczniach zdążających do Emaus – por. Łk 24, 26-27) pod działaniem Ducha Świętego, który doprowadza Kościół do całej prawdy (por. J 16, 13).

Zapowiedzi przyszłości, zawarte w nauczaniu proroków, odbyły długą drogę do właściwego ich zrozumienia. Nie były jednak głównym tematem tegoż nauczania. Ono miało praktyczny sens, wyjaśniając wydarzenia historyczne jako znaki Bożego wołania i wskazując sposoby odpowiedzi na to wołanie. W naszej świadomości prorocy są przede wszystkim tymi, którzy zapowiadają przyszłość, gdyż już od pierwszych nauk apostoelskich zestawiono wypowiedzi proroków z ich realizacją w Jezusie Chrystusie, do dziś z wypowiedziami proroków spotykamy się na katechezie w tego rodzaju zestawach i dlatego mniemamy, że to zapowiadanie było pierwszorzędym zadaniem proroków. Ono jednak pojawiało się na marginesie ich nauczania, które zasadniczo odnosiło się do terażniejszości, a nie do przyszłości.

Prorocy byli głosicielami słowa, rzadko natomiast pouczali za pomocą pism. Dopiero później albo sami spisywali swoje pouczenia, albo – co jest bardziej powszechne – pouczenia proroków spisywano na podstawie ustnego przekazu, często w czasie bardzo odległym od wygłoszenia mowy przez proroka. Tak powstały pisma związane z imionami heroldów słowa Bożego i zostały zebrane w ramach kanonu Pisma Świętego jako księgi prorockie. Sobór Trydencki wymienia następujące księgi należące do tego działu:

- 29. *Księga Izajasza;*
- 30. *Księga Jeremiasza z Baruchem.*

W tym ostatnim zestawie zawarte są też *Lamentacje*, których autorstwo przypisywano Jeremiaszowi. Tę Księgę wcześniej wyodrębniono z zestawu Jeremiaszowego i od dawna wymieniano osobno. W naszych czasach dokonano dalszych oddzieleń i tak wyodrębnia się osobną *Księgę Barucha*, a z niej tak zwany *List Jeremiasza*. Jak już mówiliśmy, tego rodzaju rozdzielenia nie zmieniają integralnej zawartości Pisma Świętego, zdefiniowanej przez Kościół.

Przejdźmy do dalszego wyliczania ksiąg kanonicznych:

- 31. *Księga Ezechiela;*
- 32. *Księga Daniela.*

Po tej Księdze dekret soborowy wymienia dwunastu proroków mniejszych, przechodząc do ich imiennego wyliczenia:

- 33. *Księga Ozeasza;*
- 34. *Księga Joela;*
- 35. *Księga Amosa;*
- 36. *Księga Abdiasza;*
- 37. *Księga Jonasza;*
- 38. *Księga Micheasza;*
- 39. *Księga Nahuma;*
- 40. *Księga Habakuka;*
- 41. *Księga Sofoniasza;*
- 42. *Księga Aggeusza;*

43. *Księga Zachariasza;*

44. *Księga Malachiasza.*

Po tych księgach prorockich w dekreście następuje wyliczenie dwu Ksiąg Machabejskich, które jako księgi historyczne zostały przez nas wymienione już poprzednio.

Omówiliśmy zatem cały zestaw ksiąg Starego Testamentu, który dzielimy na księgi historyczne, mądrościowe i prorockie. Wspominaliśmy już o kanonie żydowskim, który nie zawiera tak zwanych ksiąg deuterokanonicznych i dzieli się także na trzy działy, ale nie pokrywające się z naszym podziałem. Kanon ten wyróżnia mianowicie Torę czyli Prawo, którym jest jedynie Pięcioksiąg. Kolejnym zbiorem są księgi prorockie: prorocy wcześniejsi, to znaczy księgi Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskie oraz prorocy późniejsi zebrani w czterech księgach: Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela i Dwunastu Proroków. Księgi dwunastu proroków razem stanowią jedną księgę. Trzecim działem są Pisma, zawierające pozostałe księgi, a wśród nich także zaliczaną przez nas do prorockich Księgę Daniela.

Księgi Starego Testamentu powstały przed przyjściem Chrystusa, charyzmat natchnienia, dzięki któremu wspólnota Izraela otrzymała starotestamentalne objawienie biblijne, działał także w pierwotnym Kościele i sprawił, że do ksiąg Starego Testamentu doszły nowe księgi, nazwane Nowym Testamentem. Są to pisma, które powstały po Chrystusowym wniebowstąpieniu, a ich redakcja została zakończona na przełomie pierwszego i drugiego wieku po Chrystusie. Za czasowy koniec działania natchnienia biblijnego przyjmujemy ten sam moment, w którym zakończyło się również objawienie publiczne, zawierające nauczanie Mojżesza, proroków i innych pisarzy Starego Testamentu, w pełni objawione przez Jezusa Chrystusa i dopełnione w nauczaniu rodzącego się Kościoła, które zostało zainspirowane przez Ducha Świętego, którego Chrystus Zmartwychwstały zesłał z nieba, aby uczniom wszystko przypomnieć i doprowadzić ich do pełnej prawdy. To objawiające działanie Ducha Świętego oraz Jego działanie przejawiające się inspiracją biblijną kończą się ze śmiercią bezpośrednich świadków objawień się Zmartwychwstałego, czyli tych, którzy byli świadkami chrystofanii. Chrystofaniami bowiem nazywamy objawienia się Chrystusa po Jego zmartwychwstaniu, których świadkami byli najpierw apostołowie, a potem także liczni uczniowie Jezusa, których wylicza św. Paweł w piętnastym rozdziale Pierwszego Listu do Koryntian.

Pisma Nowego Testamentu dzielimy na Ewangelie, Dzieje Apostolskie, Listy i Apokalipsę. Razem obejmują one dwadzieścia siedem ksiąg o różnej objętości. Księgi te (a raczej ich działy) wymieniliśmy w porządku logicznym, który nie odpowiada chronologii powstawania tych pism. W tym jednak logicznym i kanonicznym układzie przełóżymy pobieżnie wszystkie księgi Nowego Testamentu.

Zaczynamy od Ewangelii, które są świadectwami życia, działalności, męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Są to świadectwa wypowiedziane jako orędzie dobrej nowiny i jako takie stanowią odrębny gatunek literacki, poza czterema pismami kanonicznymi reprezentowany jedynie w starochrześcijańskich naśladownictwach, zwanych ewangeliami apokryficznymi.

W kanonie Nowego Testamentu są cztery Ewangelie, których nazwy związane zostały z imionami redaktorów, są to:

1. *Ewangelia według św. Mateusza;*
2. *Ewangelia według św. Marka;*
3. *Ewangelia według św. Łukasza;*
4. *Ewangelia według św. Jana.*

Najstarszą, a więc pierwszą chronologicznie jest Ewangelia św. Marka, najpóźniejszą Ewangelia św. Jana. Trzy pierwsze Ewangelie są bardzo podobne do siebie i noszą nazwę Ewangelii synoptycznych, to znaczy takich, których treść po rozpisaniu w trzech równoległych kolumnach można objąć jednym rzutem oka. Opowiadanie św. Jana wykazuje cechy odrębne, ale między orędziem Ewangelii synoptycznych i orędziem św. Jana nie zachodzi żadna poważna różnica, która mogłaby sprawić niezgodność w obrazie Jezusa.

Po Ewangeliach kanon Nowego Testamentu wymienia drugie dzieło św. Łukasza, dotyczące początkowego okresu historii Kościoła, które nosi nazwę:

5. *Dzieje Apostolskie.*

W dalszym ciągu kanon wymienia czternaście Listów św. Pawła Apostoła, którymi są:

6. *List do Rzymian;*

7. *Pierwszy List do Koryntian;*

8. *Drugi List do Koryntian;*

9. *List do Galatów;*

10. *List do Efezjan;*

11. *List do Filipian;*

12. *List do Kolosan;*

13. *Pierwszy List do Tesaloniczan;*

14. *Drugi List do Tesaloniczan;*

15. *Pierwszy List do Tymoteusza;*

16. *Drugi List do Tymoteusza;*

17. *List do Tytusa;*

18. *List do Filemona;*

19. *List do Hebrajczyków.*

Pisma te oprócz ostatniego mają za autora św. Pawła, choć autorstwo to może przybierać różne formy, od osobistego pisania, poprzez dyktowanie sekretarzowi, do zlecenia sekretarzowi zredagowania podanych treści, List do Hebrajczyków został przez tradycję zaliczony do Listów Pawłowych, choć od trzeciego wieku wiadomo było, że jego autorstwo nie mieści się w wymienionych wyżej rodzajach i należy je przypisać komu innemu. Najstarsza i najbardziej wiarygodna hipoteza przypisuje to autorstwo św. Łukaszkowi, wiernemu uczniowi i powiernikowi Apostoła Narodów.

Porządek wyliczania Listów św. Pawła nie uwzględnia ich porządku chronologicznego, a wylicza je ze względu na ważność adresatów. Listy pochodzące od św. Pawła zostały napisane przed Ewangelią, choć zawierają nauki, nawiązujące do orędzia, które zawarte jest w Ewangeliach, a ustnie głoszone było od początku.

Po wyliczeniu Listów Pawłowych kanon Nowego Testamentu przechodzi do pozostałych Listów, które przypisane zostały innym Apostołom, choć faktyczne autorstwo to nie jest takie łatwe do rozstrzygnięcia. Listy te nazywamy katolickimi, gdyż w odróżnieniu od Listów św. Pawła adresowane były do ogółu wiernych, a nie do poszczególnych kościołów czy osób. Listów tych wyliczamy siedem, ich porządek w dokumencie Soboru Trydenckiego uwzględnia hierarchię w gronie Apostołów, na ogół jednak w wydaniach Nowego Testamentu porządek tych ksiąg jest odmienny. W tym miejscu uwzględnimy kolejność ustaloną na Soborze:

20. *Pierwszy List św. Piotra;*

21. *Drugi List św. Piotra;*

22. *Pierwszy List św. Jana;*

23. *Drugi List św. Jana;*

24. *Trzeci List św. Jana;*

25. *List św. Jakuba;*

26. *List św. Judy.*

Ostatnim pismem w kanonie Nowego Testamentu jest:

27. *Apokalipsa św. Jana.*

Jest to księga napisana specyficznym stylem literackim, stosująca bogatą symbolikę i opisująca wizje, trudna do interpretacji, ale równocześnie zawierająca bogatą treść teologiczną.

Taki jest skład pism w Biblii, religijnej Księdze, która przyjęta jest w wierze katolickiej. Jest to Księga katolików, ale jest również Księgą całej ludzkości.